Cursus Hebreeuws, module B
Avond 4. Rabbijn vd Kamp
1 dec 2010

Vertaling is niet meer dan een hulpmiddel, eerder: kijken wat de grondtekst ons te vertellen heeft. En wat gebeurt er als je gaat vertalen.
Lasjom hakodesh de heilige taal. Wij kunnen de Bijbel alleen lezen vanaf de grondtekst.

Leren is essentie van het Jodendom. De Jood houdt zich bezig met 'lernen'. Niet alleen de Tora, maar nadrukkelijk de Misna, Talmoed, Midrasj.
Waarom leren? Deut 6:7 U moet het uw kinderen inscherpen. Inscherpen is een betere vertaling dan inprenten: De stam van het woord is tand. Zo scherp als tanden, dus! Het moet een dagelijkse bezigheid zijn volgens de Talmoed.
Dat is een bron.
Nog een: Ex 24:7 doen en proberen te verstaan (smja horen) verdiepen, leren.
Uit de Midrasj, overleveringen "achter" de Bijbel. God ging naar de volkeren, willen jullie de Tora accepteren? Moabieten vroegen: wat staat er? Geen onzedelijk leven – voor ons onmogelijk. Of bij de Edomieten, gij zult niet moorden, maar dat is onze dagelijkse bezigheid... Het Joodse volk vroeg dat niet, maar ze zeiden: we zullen het doen en proberen te begrijpen. Eerst onvoorwaardelijke acceptatie. Pure dogmatiek. Acceptatie ook als je het niet begrijpt. Een maatregel uitgevaardigd door de koning.
Een andere 'overlevering' zegt: het Joodse volk zou hebben gevraagd, wat kost die? Niets – doet U er dan maar twee....

De Schriftelijke openbaring de vijf boeken van Mozes en de mondelinge overlevering heeft goddelijk gezag. Dat is een groot verschil met de kerk.

Leren is voornamelijke bestuderen van de mondelinge leer. Als je de uitlegt begrijpt, begrijp je de Tora. Een vraag die de Talmoed behandelt: spreken de profeten alleen naar de toekomst of ook naar het verleden. Theologie: de eindtijd is niets nieuws, maar een herstel van het paradijs.

Een aantal voorbeelden. Deut 6:8 voorhoofdsband, het heeft de geestelijke betekenis van hand als kracht, hoofd als verstand. Halacha (Joodse wetegeving) is praktisch: fysieke handeling van het aanleggen van de gebedsriemen. Dagelijkse verplichting voor de Jood. Nergens vinden we een beschrijving van riemen of van de verplichting. De mondelinge openbaring legt het uit en vast.
Schriftgeleerden hebben dat niet toegevoegd. Een openbaring door God is in onze ogen altijd eeuwig. Niet tijdgebonden.

Deu 12:21 offerdienst: zoals Ik geboden heb. Maar we vinden die geboden op zich nergens. Mozes was 40 dagen op de berg. Naar verluid, voor de mondelinge openbaring/overlevering. Het is een aantal eeuwen mondeling gebleven. Allemaal meningen. Vóór de Babylonisch is het wel op schrift gesteld. Talmoed: als het ware was er een stem uit de hemel: Dit is een speciaal moment. Men stelde het op schrift: alles van de openbaring met alle meningsverschillen. Dat is de Misjna dus, en daar is weer door gediscussieerd (Talmoed, twee meter boekenplank). De Talmoed is van na de ballingschap.
In de Talmoed is de hele Schriftelijke Tora besproken. Meir Shapiro had een grote Talmoed school in Lublin (30-er jaren): een rooster om in 7,5 jaar de Talmoed door te werken, 1 bladzijde per dag. Beroemde 'agenda'.

Er zijn 70 aangezichten voor de Tora – iedere uitleg die binnen het kader past is waar. We maken de keuze zelf niet. Welke generatie heeft het beste inzicht?
Er is veel kennis verloren gegaan, maar het komt weer terug. (Daniël verzegelde boekrol).

Oog om oog, tand om tand. Ex 21. Wat betekent het? Zonder de mondelinge leer begrijpen wij dat niet. De buitenwereld interpreteerde het op de verkeerde manier. Hij mijn oog, ik zijn oog. Nee, zegt de Talmoed – er moet compensatie komen. Er zijn er 5. Financieel schadeloosstelling, pijn, disfunctioneren, etc ieder deel van een mens heeft een economische waarde. (Ergo: Je mag de Joodse leer niet beoordelen buiten de Talmoed om).
Zo ook de wraakteksten, en strafrecht: stenigen etc. Talmoed: Wanneer een rabbinaal gerechtshof in meer dan twee gevallen per 70 jaar de doodstraf eist, moet dat collega plaatsmaken voor en ander. (modern gezegd: het wordt gewraakt). Waarom: de bedoeling van Tora is niet om voortdurend een strenge straf uit te spreken. Je bent geschapen door God, het meest kostbare is het leven zelf. Door mijn handelen, kan ik het leven verliezen. Laat ik dan ver af blijven van iedere overtreding. Inspireer iedereen om een leven te lijden, dat de waarde van het leven uitdraagt. Dat is de primaire taak.

Ook in het verhalende deel van de Tora. Drie engelen komen op bezoek bij Arbaham. Hij ontvangt hen en geeft opdracht om eten klaar te maken: oegot matsot, dat 'ruikt' naar Pesach.... en een jong dier. Dus concludeert de mondelinge leer, dat het de dag voor Pesach was. Dus een hele verhandeling: het was wel de dag voor Pesach, maar Pesach is later ingesteld op die dag, VANWEGE deze gebeurtenis. Voeten wassen: het waren reizigers in een heidens

land, ze hadden vast gebogen voor afgoden – . Lot zegt ook: kom binnen en was je voeten. Dat was minder zorgvuldig. Gen 18:4/19:2.

Het lezen uit de Tora in de Synagoge is van veel later. Het leren is een veel zwaardere verplichting.

Hebreeuws vanaf de derde verjaardag: Een hele oude traditie (geen talmoed of misjna dus): De ginoeg (educatie) begint vanaf het derde jaar. Godsdienstige verplichtingen vanaf 13 jaar voor jongens
met 3 jaar kan een kind praten, het is zindelijk, kan eten en luisteren.
Midrasj: Abraham kwam op zijn derde jaar tot de ontdekking dat er een Schepper is. Sterrenhemel – dat kan alleen God hebben gemaakt.
Men neemt ze mee naar het leerhuis, eerste letters van het Hebreeuws. Bepaalde Chassidische groepen jongetjes op hun derde verjaardag – hun haar wordt geknipt – pijpekrulletjes worden zichtbaar, keppeltje.
Leren is leuk: letters worden met honing ingesmeerd.... !

Eerst Hebreeuwse letters, dus. Chassidisme wijst alle profane kennis af. Alles wat een mens zou moeten weten, vind je terug in de mondelinge en schriftelijke leer. Alles wat er aan kennis is, zit daar in verstopt. Als er al kennis wordt genomen buiten de leer van de Bijbel is het uit pure noodzaak.

Spreuken der Vaderen (6 hoofdstukken), 1 tractaat uit de Misjna. Misjna numer 25 uit het vijfde hoofstuk ervan
3e eeuw. Geen openbaring, maar beschrijving.

Hebreeuws en Aramees in het leren. Talmoed is in het Aramees. Twee mening: Aramees is logisch, want geschreven in Babylon. Andere mening: Aramees is altijd een van de talen geweest van het Joodse volk sinds de aartsvaders. Abraham is Hebreeuws gaan spreken. In Ur was de volkstaal Aramees. Ook de vrouwen van Izak en Jakob brachten weer Aramees mee.
Hebreeuws is altijd blijven bestaan. Bij de Askenaziem is het min of meer verloren (Jiddisch), de Sefardim hebben naast Lardino altijd Hebreeuws als spreektaal gehad. Als de Messias terug komt: zal Hij Sefardisch Hebreeuws spreken, zegt een bron.
Ook in Europa is het Aramees nooit verdwenen.

We kijken naar een van de kopieën: Dik gedrukt Hebr en Aramees. Niet koken en bakken op Sabbat. Op sommige dagen kan het een probleem zijn, als een feestdag voorafgaat aan Sabbat. Dan mag koken weer wel, bestaande vuur bronnen overbrengen zeg maar. Maar niet ter voorbereiding van de dag daarna. Pesah op vrijdag en daarna Sabbat, hoe dan de voorbereidingen voor Sabbat te treffen? Als je op de donderdag begint te komen, dan mag je het ook afmaken op de vrijdag. Als je donderdag maar iets kookt, met de intensie om het op vrijdag af te maken. Die voorbereidende handeling heeft een status gekregen - je kookt iets, en spreekt een speciale lofzegging uit. Je kookt een ei, en neemt brood en je legt het weg voor de Sabbat. Op de donderdag voor het begin van de feestdag. De lofzegging (grote vette letters) die je dan uitspreekt is Hebreeuws.
Dan, je bent begonnen, – je legt een verklaring af. Die is in het Aramees. Dus moet ik weten wat ik zeg.

Andere blad, weer een Aramese verklaring, dat er geen Chameets in het huis is. Derde woord wachami(a. Ayin ipv Hebr. Tsadi. Het is bateel – het heeft geen waarde meer voor je.
Om te bidden hoef je niet begrijpen, wat je zegt. Ps 145 . Schma Jisrael, dat moet je weten. De rest niet. Dan voldoe je toch aan je gebedsverplichting. Als je Aramees niet begrijpt, moet je die verklaring in de eigen volkstaal uitspreken.
Het moet niet meer in je bezit zijn. Je mag de chamets dus verkopen. Einde 18e eeuw ingesteld: Graan handel (Hongarije) – voorraden kon je niet weggooien. Formules opgesteld – verkoop, en terugkoop. Een contract wordt opgemaakt. Naar de wet van het land. Graansilo. 100.000€ graan, de dag voor Pesach verkoopt hij het. Een aanbetaling wordt gedaan voor een bepaald percentage. Dan is het het bezit van de nieuwe eigenaar. Na Pesach blijkt: hij verkoopt het terug, dan moet de nieuwe eigenaar 15% terug betaald worden ipv van10%. Of hij verkoopt het niet terug.

Verder heeft het Aramees niet veel betekenis in het Jodendom.

Omgaan met vertalingen binnen het Joodse leven. Inscherpen/inprenten – in feite spelen vertalingen geen rol in het Jodendom. Talmoed: de Eeuwige keek in de Torah en heeft toen de wereld geschapen.
Gods handeling was uitspreken. In het Hebreeuws. De enige taal die als taal een eeuwigheidswaarde heeft. Wij doen op zich geen poging om de Bijbel te vertalen. We gebruiken ze alleen als hulpmiddel om de Tora te begrijpen. Vertalen is keuzes maken.
Mondelinge leer als uitleg van de Schriftelijke leer – als je dus vertaalt, valt een groot deel weg van de betekenis vanuit de mondelinge overlevering weg. Het begint al met de eerste letter. B is niet alleen 'in' maar ook 'ter wille van'. Ter wille van het begin. De Tora was eerst. Neem dat nu eens mee in een vertaling.

Tweede uitleg, de (Kabala) mystiek in de Tora. In die uitleg heeft de Bet een bijzondere betekenis. De vormgeving. Wat heeft zich afgespeeld in de schepping voor de wereld er was, weten we niet. Het wordt afgeschermd door de vorm van

de Beet. Na de Beet wordt schepping zichtbaar. Achter de rug van de beet blijft afgeschermd. Ook dat valt weg met “in”.

Drie vertalingen worden gehanteerd in Nederlands. Tot de 19e eeuw Jiddisch. Eind 19e eeuw Opperrabijn Onderwijzer: Pentateuch + commentaar Raji,. En een van Rabbijn Vredenburg. Zat ook in de commissie van toezicht voor Onderwijzer. Zijn vertaling verschijnt twee jaar later, zonder commissie. Vertalen was heel onJoods, maar het 'schul'volk kende geen Hebreeuws. We moesten keuzes maken, die we eerder niet maakten. Er is heel veel gediscussieerd.
Na de Schelfzee doordocht, Heer der oorlogen (Vredenburg). Onderwijzer met kleine letters. Hij zegt: het is niet een naam voor de Eeuwige maar een manier waarop Hij zich manifesteert naar de Egyptenaren.

Dan: de Dasbergvertaling. Een handzame moderne vertaling die iedereen zou aanspreken. Orthodox Nederland legt het naast zich neer. Keuzes die zeer ver afwijken.

Volgende keer: vertalen aan de hand van Misjna etc. Midrasj – nemen we soms voor kennisgeving aan. Andersdan Talmoed en Misjna – die hebben goddelijk gezag.
Nog een detail: Over Job staan vier visies in de Talmoed. We weten niet, wanneer het was. 1 visie zegt: Job was fictief. Alle visies worden aanvaard.